

WSTĘP

Współczesny postęp, obejmujący swym zasięgiem wszystkie dziedziny życia ludzkiego, dostrzegalnie warunkuje istotną w obecnych czasach przestrzeń komunikacji interpersonalnej. Wiele obszarów egzystencji człowieka pozostaje pod silnym oddziaływaniem procesów medialnych charakterystycznych dla epoki globalnego przekazu. Zjawisko komunikacji wpływa w znacznej mierze na rozwój oraz formowanie osobowości i sumienia człowieka, jego sposób rozumienia i budowania więzi uczuciowych, a także w konsekwencji ukierunkowuje kształtowanie etapów wychowania. Świat mediów w dzisiejszym społeczeństwie jest szczególnie odpowiedzialny za tworzenie i upowszechnianie nowych trendów kulturowych, decydujących w dalszej kolejności o dynamice ekspansji społecznej, politycznej i gospodarczej.

Podjmując refleksję nad misją Kościoła w świecie, trzeba mieć na uwadze niekwestionowane znaczenie, jakie w życiu społecznym odgrywają narzędzia komunikacji międzyludzkiej. W ostatnim czasie stały się one przedmiotem wnikliwych zainteresowań Kościoła jako wyraz troski nie tylko o ich nowy profil, ale i o właściwe wykorzystanie. Nie można pominąć faktu, iż uderzająca ewolucja mediów wyraźnie determinuje zarówno ludzkie istnienie, jak i całościowy obraz świata. Stąd zaangażowanie Kościoła w kreowanie nowej kultury medialnej zdaje się być ze wszech miar uzasadnione, a wręcz nieodzowne na tle dokonujących się przemian XXI wieku.

Konkretną propozycję wobec nowej sytuacji społecznej, w nawiązaniu do zachodzących przeobrażeń w zakresie środków przekazu społecznego, zawierają kluczowe w tym kontekście wypowiedzi Magisterium Kościoła. Na pierwszym miejscu należałoby wymienić soborowy Dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica* (1963), w którym akcentuje się moralne zasady komunikacji, funkcję społeczną mediów oraz ich udział w misji Kościoła. Następnie istotny wkład w wypracowanie myśli i postawy wierzących w dziedzinie komunikacji społecznej stanowią instrukcje duszpasterskie Papieskiej Rady do spraw Środków Społecznego Przekazu. Instrukcja *Communio et progressio* (1971) prezentuje obszerną wizję pogłębiającą refleksje zawarte w Dekrecie o środkach społecznego przekazu. Z kolei instrukcja *Aetatis novae* (1992) ukazuje rozwój środków społecznego przekazu w działalności

pastoralnej Kościoła. Dokumentem, który został poświęcony wyłącznie wpływowi reklamy na życie ludzkie, jest *Etyka w reklamie* (1997). W 2000 roku ukazała się *Etyka w środkach społecznego przekazu*, w której podjęto kwestię aspektów etycznych przekazu społecznego. Natomiast ogłoszone w 2002 roku *Etyka w Internecie* oraz *Kościół a Internet*, analizują zadania, nowe wyzwania oraz możliwości, przed którymi stawiają dzisiaj Kościół media interaktywne. Warto wśród dokumentów wskazać na jeszcze jeden, szczególnie głos Kościoła, jakim jest List apostolski Jana Pawła II *Szybki rozwój* (2005). W dokumencie tym Papież odważnie nawołuje do zmiany mentalności oraz odnowy duszpasterstwa w zakresie komunikacji społecznej.

Publikacje te, przez sam fakt ich zaistnienia na poziomie dykasterii watykańskiej, świadczą o dużym znaczeniu, jakie przypisuje się środkom komunikacji społecznej w posłannictwie Kościoła zarówno powszechnego, jak i partykularnego. Temat ten w ostatnich latach, w obliczu dalekosiężnych transformacji technologicznych determinujących rozwój nowych mediów, nabral wyjątkowej doniosłości. Stąd Kościół, chcąc realizować swą misję ewangelizacyjną, musi zaangażować cały swój potencjał z jeszcze większym oddaniem w gorliwe „rozwłaszanie na dachach” nowiny o Zbawieniu. Wizja ta jednak domaga się konkretnej, przemyślanej i urzeczywistnianej strategii, w której znaczącą rolę spełniać będą narzędzia komunikacji międzyludzkiej. Nie ulega wątpliwości, iż w obecnym świecie, w kontekście intensywnej sekularyzacji, Kościół winien podejmować ze wzmoczoną siłą i aktywnością swe podstawowe posłannictwo z wykorzystaniem gwarantujących wszechstronne rozprzestrzenianie Dobrej Nowiny środków społecznego przekazu.

Współczesne przesłanki społeczno-kulturowe, podobnie jak to miało miejsce w minionych epokach wielkich odkryć, renesansu i wynaleźnienia druku, rewolucji przemysłowej aż po narodziny nowoczesnego świata, naznaczając rysem przełomu, wymagają nowych form ewangelizacji. Tym bardziej więc w dobie wzmoczonego postępu w sferze środków komunikacji i informacji, Kościół ponownie stoi u progu istotnych przemian zobowiązujących do swoistej reorientacji planów pastoralnych, niosących jeszcze większą otwartość i bezpośredniość w relacji do świata. Wybrzmiewa przy tym doniośle potrzebą jego czynnego udziału w dziedzinie mediów poprzez profesjonalne i kreatywne zarządzanie nimi¹.

Cały Kościół z racji swego powołania winien na nowo podjąć wyzwanie dogłębnego zaangażowania w życie kulturalne, wychodząc naprzeciw *sui generis* fenomenowi XXI wieku, jakim są narzędzia komunikacji międzyludzkiej. Wyjście to powinno być wolne z jednej strony od wszelkich iluzji „uduchawiania” środków przekazu, wiedząc, że publiczne postawienie Boga na pierwszym miejscu, zwłaszcza w kontekście medialnym, nie zawsze jest dobrze postrzegane w kręgach

¹ Por. Jan Paweł II. *Orędzie na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu „Internet nowym forum dla głoszenia Ewangelii”* (24.01.2002) nr 1.

profesjonalistów. Tym niemniej, odczuwalne staje się coraz bardziej – występujące nawet w społeczeństwie ukierunkowanym na nowości informacyjne – poszukiwanie czegoś głębszego, pełniejszego, zaspokajającego pragnienia egzystencjalne człowieka. W tym wymiarze Kościół może rzeczywiście udzielić odpowiedzi, oferując wartości, które uchodzą dzisiaj na „rynku światowym” za „deficytowe”.

By tak się mogło jednak stać, Kościół powinien otwierać się odważnie na zachodzące transformacje zwłaszcza w zakresie nowych technologii i zaistnieć w tym właśnie świecie, nie oddalając się od niego i nie tracąc z nim żywego kontaktu. Współczesny świat jest i już pozostanie, „areopagiem multimedialnym”, na którym obok różnych innych instytucji, Kościół posiada nie tylko swoje wyznaczone mu od początku miejsce, ale i konkretną misję do spełnienia. Fakt ten niewątpliwie w ostatnich latach wywołał swego rodzaju poruszenie i „przebudzenie” zarówno wśród duchownych, jak i świeckich, którzy zabiegają o wypełnienie przez wspólnotę eklezjalną właściwego jej miejsca na tym areopagu i odegranie w nim decydującej roli.

Stąd w poszczególnych Kościołach lokalnych podejmowane są inicjatywy mające uczynić obecnym Jezusa i Jego ewangeliczne przesłanie w świecie. Doskonałym przykładem tego typu starań może być Episkopat we Włoszech, który od wielu lat towarzyszy rozwojowi nowej kultury medialnej w sposób konkretny i aktywny. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na dość specyficzną sytuację Kościoła we Włoszech, który z racji eklezjalno-politycznych pozostawał przez wiele lat niesamodzielny, podlegając bezpośrednio jurysdykcji watykańskiej². Dopiero w wyniku wzmożonych próśb kardynałów i biskupów 1 sierpnia 1954 Stolica Apostolska zatwierdziła pierwszy (prowizoryczny) Statut Konferencji Episkopatu Włoch (CEI). Tę datę uważa się jednocześnie za jej oficjalne powstanie³. Od tego momentu rozpoczął się dla CEI etap większej stabilności oraz koherencji w podejmowanych działaniach. Na mocy jednak Statutu CEI w gronie Konferencji znaleźli się wyłącznie biskupi przewodniczący konferencji regionalnych⁴. Owocem odbytych obrad Zgromadzenia Ogólnego były wydawane „komunikaty prasowe” z przebiegu prac Zgromadzenia, a także „listy wspólne” czy „deklaracje”⁵.

Wydarzeniem, które wyznaczyło nowy rozdział w dziejach Konferencji było oficjalne zwołanie po raz pierwszy biskupów rezydujących we Włoszech w dniach 14-16 kwietnia 1964 r. Zamysłem tego spotkania było pogłębienie zagadnień przygotowywanych na trzecią sesję Soboru Watykańskiego II, a jego uroczystego otwarcia

² Por. L. Bianco. *La Conferenza Episcopale Italiana. Profilo storico e giuridico*. Roma 2005 s. 7-17.

³ Por. A. Tassarolo. *Introduzione*. W: ECEI 1 s. 19.

⁴ Por. Sacra Congregazione Concistoriale. *Statuto della Conferenza Episcopale Italiana* (1.08.1954) nr 1.

⁵ Por. E. B. Combi. *La formazione della coscienza in materia sociale nel magistero della Conferenza Episcopale Italiana. Ricerca teologico-pastorale sugli insegnamenti post-conciliari (1965-1985)*. Rzym 1989 s. 22.

dokonał Paweł VI. Tym samym wraz z datą tą zapoczątkowany został kolejny etap kształtowania się CEI, skupiający odtąd wszystkich biskupów włoskich. Fakt ten znalazł wyraz w papieskim przyjęciu i zaaprobowaniu w dniu 16 grudnia 1965 roku nowego Statutu, uwzględniającego już zalecenia Soboru⁶.

Uformowana w ten sposób Konferencja biskupów włoskich inicjuje rozmaite przedsięwzięcia pastoralne mające na celu udzielenie adekwatnych odpowiedzi w kontekście zachodzących w społeczeństwie włoskim przemian. Cennym wkładem w rozwój Kościoła we Włoszech są opracowywane począwszy od lat siedemdziesiątych *Orientamenti pastorali*, powstające na kanwie dokonywanej przez biskupów analizy dotyczącej „wyzwań czasów aktualnych”. Dokumenty te wskazują niewątpliwie na dojrzałe zaangażowanie biskupów w praktyczne organizowanie życia pastoralnego w perspektywie dalekowzrocznych i kompleksowych zobowiązań Kościoła wobec swoich wiernych. Podejmowane są w nich różnorodne kluczowe zagadnienia związane z życiem chrześcijańskim⁷.

Wśród poruszanych od wielu lat kwestii szczególną troską CEI objęło przestrzeń komunikacji międzyludzkiej. Wyrazem tego zainteresowania, ale i konkretnego udziału Kościoła we Włoszech w tym aspekcie jest bogato udokumentowana refleksja jego pasterzy nad miejscem i rolą narzędzi komunikacji społecznej na tle dzisiejszej kultury. Warto zaznaczyć, iż oprócz publikacji wielu dokumentów, Konferencja biskupów włoskich promuje na wiele sposobów za pośrednictwem Krajowego Biura Komunikacji Społecznej różnego rodzaju inicjatywy, jak: seminaria, kursy, konferencje, szkolenia dla operatorów diecezjalnych tego sektora. Imponująca jest skala tych projektów, ponieważ obejmuje cały Kościół włoski wraz z innymi duszpasterstwami, nie tylko specyficznie medialnymi. To też stało się zaleceniem biskupów włoskich, którzy apelowali wielokrotnie o to, by każdy dział zaangażowany w jakąkolwiek aktywność pastoralną uczestniczył w odpowiedniej formacji medialnej, nie wiążąc mediów z jednym ściśle określonym i ograniczonym obszarem⁸.

Trzeba nadmienić, iż wszelkie działania podejmowane przez duchownych i wiernych w tym zakresie wypływają w dużej mierze ze wskazań i sugestii samego Episkopatu. Fakt ten z kolei świadczy o rozwiniętej i ukształtowanej świadomości Kościoła we Włoszech w odniesieniu do jego czynnego udziału w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym dzisiejszego człowieka. Nie można pominąć w tym miejscu odpowiedzi, jakiej na wysuwane przez Episkopat propozycje udzielają sami świeccy, których udział i wkład są nie do przecenienia. To oni pełnią w urzeczywistnianiu nowych planów pastoralnych rolę kluczową i strategiczną. Konstruktywna

⁶ Por. Tessarolo. *Introduzione* s. 20-22; Combi. *La formazione della coscienza in materia sociale* s. 22-23.

⁷ Por. Combi. *La formazione della coscienza in materia sociale* s. 70-72.

⁸ Por. tamże s. 47-48, 81-83.

w tym aspekcie jawi się postawa troski pasterzy Kościoła we Włoszech o wszechstronne zaangażowanie wiernych w służbę całej wspólnocie eklezjalnej. Różnorodność przedsięwzięć z jednej strony i potrzeba profesjonalnie przygotowanych koordynatorów i animatorów z drugiej, stanowią rozległe spektrum struktur i odpowiedzialności domagających się nieustannie nowych sił ludzkich.

Warto również zaznaczyć, iż jakościowo nowa obecność Kościoła w dziedzinie środków społecznego przekazu prócz niesienia Dobrej Nowiny ma na celu prawdziwą ewangelizację kultury, pozostającą pod silnym oddziaływaniem medialnym. To stąd wypływa, według biskupów włoskich, główne źródło inspiracji, aby z odwagą i zdecydowaniem włączać orędzie chrześcijańskie w „nową kulturę”, w dużej mierze tworzoną przez nowoczesne środki przekazu. Od kształtu szeroko rozumianej kultury zależeć będą zarówno mentalność, jak i styl życia nie tylko przyszłych pokoleń, ale także współczesnych. Dlatego Kościół musi i też chce wypełnić swoje posłannictwo względem człowieka już dzisiaj, nie czekając na jutro, w myśl słów, że czas się wypełnił, a przede wszystkim jest krótki (por. Mk 1, 15; 1 Kor 7, 29). Episkopat włoski z całą pewnością zrozumiał i przyjął to wezwanie na grunt lokalnego Kościoła, uznając je za kwestię priorytetową pośród swych zadań. Tym samym odczytuje przestrzeń najnowszych środków komunikacji jako integralną część swego posłannictwa.

Dostrzegając potrzebę zajęcia jednoznacznej i stanowczej pozycji wobec efektów produkcji medialnych, biskupi włoscy podjęli niełatwą misję zmierzenia się z nową kulturą naznaczoną dominacją medialną. Należałoby podkreślić w tym miejscu, że ukazujące się orientacje pastoralne, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia* (2001)⁹ oraz *Educare alla vita buona del Vangelo* (2010)¹⁰, odnoszą się wprost do obecności środków społecznego przekazu w działaniach pastoralnych Kościoła. Począwszy od 1961 roku, zaczęły pojawiać się dokumenty, w których wyodrębniono już kwestie związane z obszarem komunikacji. Poruszano w nich z jednej strony problem samych mediów, z drugiej zaś równoległe zagadnienia dotyczące rezultatów wszechstronnego oddziaływania mediów na życie i kulturę współczesnego człowieka. Warto zauważyć, iż pierwszy dokument rangi komunikatu – *Il cinematografo* (1961)¹¹ – wyraża niepokój biskupów wobec szerzących się przejawów publikacji zawierających treści niemoralne. Ostatni natomiast, dyktorium *Comunicazione e Missione* (2004)¹², jest już obszernym kompendium z konkretnymi zaleceniami i strukturami w odniesieniu do wszelkiej działalności duszpasterskiej na płaszczyźnie

⁹ EpI. *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia. Orientamenti pastorali dell'episcopato italiano per il primo decennio del 2000* (29.06.2001). W: ECEI 7 s. 90-155.

¹⁰ CEI. *Educare alla vita buona del Vangelo. Orientamenti pastorali dell'Episcopato italiano per il decennio 2010-2020* (4.10.2010). „Notiziario CEI” 14:2010 nr 7 s. 243-297.

¹¹ CEI. *Comunicazione Il cinematografo* (20.03.1961). W: ECEI 1 s. 97-104.

¹² CEI. *Comunicazione e Missione. Direttorio sulle comunicazioni sociali nella missione della Chiesa* (18.06.2004). W ECEI 7 s. 859-983.

komunikacyjnej. Przyjdzie nadmienić, iż *Comunicazione e Missione* jest jednocześnie urzeczywistnieniem wskazówek duszpasterskich zawartych w orientacjach pastoralnych dla Kościoła we Włoszech na lata 2000-2010 oraz perspektyw otwartych w ramach *projektu kulturalnego* zaszczerpienia środków społecznego przekazu w posłannictwo dzisiejszego Kościoła. Media, w opinii biskupów włoskich, są tym narzędziem w rękach wspólnoty eklezjalnej, które zapewnia jej uprzywilejowaną przestrzeń realizacji zarówno komunii eklezjalnej, jak i misji ewangelizacyjnej.

Trzeba przy tym zaznaczyć, iż ukazujące się od ponad czterdziestu lat dokumenty Episkopatu Włoch poświęcone tematyce mediów w Kościele w różnych aspektach, wnoszą realne propozycje nowych zadań do podjęcia w duszpasterstwach. Zamysłem biskupów bowiem jest wdrożenie zagadnienia komunikacji międzyludzkiej i środków temu służących na tyle głęboko, by nie było ono już postrzegane jako jeden z wielu sektorów duszpasterstwa, ale jako zasadniczy jego wymiar. Stąd w różnych dokumentach przy okazji prezentowania aktualnej sytuacji pastoralnej Kościoła w obliczu wyzwań kulturowych, zwraca się uwagę na konieczność pełnej integracji w zakresie komunikacji społecznej. Uwarunkowania te wyznaczyły poniekąd nowy zupełnie nurt w aktywnościach pastoralnych na gruncie Kościoła włoskiego, prowadząc do przeorientowania dotychczasowego porządku zadań i priorytetów wspólnoty eklezjalnej, chcąc odpowiedzieć adekwatnie na potrzeby człowieka w obliczu dokonujących się przeobrażeń społeczno-kulturowych. Kluczowym kryterium, wyznaczonym w tym kontekście przez pasterzy włoskich, staje się przemiana mentalności i zaangażowanie chrześcijan w proces inkulturacji Ewangelii wewnątrz mediów w taki sposób, by potrafiły one czynić czytelnym orędzie o Zbawieniu i umiejętnie je przekazać. Stąd też dużo wysiłku włożono w odnowienie działań pastoralnych w obszarze komunikacji społecznej na tle całościowej wizji *projektu kulturalnego* w odniesieniu do duszpasterstwa zwyczajnego, z uwzględnieniem głównie rzeczywistości parafialnych.

Niewątpliwie wszystkie te podejmowane w ostatnich latach przez Kościół we Włoszech inicjatywy jawią się jako nieodzowny i znaczący przejaw jego partycypacji w promowanie i wspieranie mediów zarówno ogólnokrajowych, jak i lokalnych. Z drugiej zaś strony akcentuje się tym samym potrzebę większej świadomości roli narzędzi komunikacji w posłannictwie Kościoła w społeczeństwie, a w konsekwencji kompetentnego uczestnictwa odpowiednich osób w profesjonalnym wykorzystaniu środków społecznego przekazu w głoszeniu Ewangelii. Rezultatem tych z kolei przemyśleń stała się obiecująca propozycja wykreowania platformy jednoczącej media kościelne, instytucje wraz z konkretnie zaangażowanymi ekspertami katolickimi działającymi w strukturach publicznych i prywatnych. Wyraźnie widać, iż biskupi włoscy zobowiązali się do aktywnego udziału Kościoła w kształtowaniu i krzewieniu jego wizerunku na płaszczyźnie komunikacji społecznej i kultury. Warto przy tym nadmienić, że Episkopat włoski niejednokrotnie podkreślał, iż mediów nie należy dzisiaj postrzegać tylko i wyłącznie jako narzędzi, stają się one

coraz bardziej wyznacznikami nowej kultury, w budowaniu której Kościół pragnie żywo uczestniczyć.

Mając na uwadze aktualność realizowanej przez biskupów włoskich tematyki, zrodziła się idea prezentowanego opracowania, będącego próbą przybliżenia w środowisku polskim zagadnień równie naglących w odniesieniu do powszechnej misji Kościoła. Tym samym zasadniczym celem publikacji jest nakreślenie wizerunku środków komunikacji społecznej w posłannictwie Kościoła lokalnego we Włoszech w perspektywie dokonujących się przeobrażeń technologicznych w nurcie nowej kultury, w której współczesne media odgrywają strategiczną rolę.

Podstawowym materiałem badawczym dla niniejszej pracy było Magisterium Konferencji Episkopatu Włoch bezpośrednio związane z obszarem komunikacji społecznej. Przywoływane tu dokumenty pochodzą z różnych jednostek strukturalnych CEI. Szczególne miejsce wśród nich zajmuje Dyrektorium *Comunicazione e Missione* z racji swego prymarnego statusu na tle całościowej refleksji nad miejscem środków komunikacji społecznej w Kościele. Stąd też jest dokumentem najczęściej cytowanym, nie pomijając jednak innych, podejmujących zagadnienie komunikacji międzyludzkiej obecnej w posłannictwie Kościoła.

Cennym źródłem myśli eklezjalnej dotyczącej szerokiej możliwości w zakresie rozwijania działalności pastoralnej i kulturalnej, przy udziale całej wspólnoty eklezjalnej, jest Nota *La sala della comunità* (1999)¹³. W dokumencie tym wskazuje się na kreatywne formy komunikacji społecznej, poprzez które wspólnota eklezjalna chce dotrzeć do osób pozostających poza Kościołem, które są jednocześnie zainteresowane aktualnymi tematami egzystencji ludzkiej. Taki profil dokumentu świadczy bez wątpienia o jego ponadczasowej wartości w kontekście misyjnego wyjścia Kościoła w poszukiwaniu człowieka potrzebującego i zagubionego w dzisiejszej cywilizacji.

Innym jeszcze ważnym dla kształtowania się myśli poświęconej środkom komunikacji dokumentem jest *Il dovere pastorale delle comunicazioni sociali* (1985)¹⁴. Biskupi rozwijają w nim po raz pierwszy w sposób uporządkowany i konsekwentny problem współczesnej komunikacji wraz z jej charakterystyką oraz konkretnymi zaleceniami pastoralnymi. Wyraża się tam wymowny apel o żywy i aktywny udział świeckich w budowaniu prawdziwego wizerunku Kościoła poprzez wszechstronne zaangażowanie w różne aspekty komunikacji społecznej w lokalnych duszpasterstwach.

Pozostałe dokumenty Konferencji Episkopatu Włoch odnoszące się do poszczególnych mediów i ich wpływu na życie społeczeństwa, wskazują przede wszystkim

¹³ Commissione Ecclesiale per le Comunicazioni Sociali. Nota pastorale *La sala della comunità* (25.03.1999). W: ECEI 6 s. 892-913.

¹⁴ Commissione Episcopale per le Comunicazioni Sociali. Nota *Il dovere pastorale delle comunicazioni sociali* (15.05.1985). W: ECEI 3 s. 1353-13651.

na wyjściową intuicję i jej ewolucję w zamyśle pasterzy. Są to: *Il cinematografo* (1961), *Situazione morale del cinema italiano* (1965)¹⁵, *Norme per la trasmissione televisiva della Messa* (1973)¹⁶, *La pastorale della comunicazione sociale* (1975)¹⁷ oraz *Le sale cinematografiche parrocchiali* (1982)¹⁸. Niewątpliwie stanowią one niezwykle bogatą podstawę dla dojrzewającej myśli biskupów, niosącej odpowiedź na potrzebę wyraźniejszej obecności Kościoła w świecie zdeterminowanym przez środki społecznego przekazu.

Przywołane zostały także dokumenty, w których Episkopat włoski, rozważając inne kwestie, odnosi się wprost do zagadnień związanych z mediami w posłannictwie lokalnej wspólnoty eklezjalnej. Znajdą się wśród nich głównie orientacje pastoralne: *Evangelizzazione e testimonianza della carità* (1990)¹⁹, *Comunicare il Vangelo in un mondo che cambia* (2001) oraz *Educare alla vita buona del Vangelo* (2010). Z uwagi też na częste pojawianie się tematyki środków przekazu w kontekście ewangelizacji we współczesnym świecie ważnymi dla prezentowanej pozycji stały się dokumenty: *Con il dono della carità dentro la storia* (1996)²⁰, *Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia* (2004)²¹, *Fare di Cristo il cuore del mondo* (2005)²², *Testimoni di Gesù risorto, speranza del mondo* (2005)²³, *Questa è la nostra fede* (2005)²⁴.

Ponadto dla pełniejszego zrozumienia i usytuowania eklezjalnego wykorzystano nauczanie Kościoła, w tym Soboru Watykańskiego II: Dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica* oraz ważniejsze dokumenty papieskie: *Szybki rozwój, Orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. Obok nich ważne miejsce w podejmowanych rozważaniach zajmują dokumenty Papieskiej Rady do spraw Środków Społecznego Przekazu, zwłaszcza instrukcje *Communio et progressio*

¹⁵ EpI. *Comunicazione Situazione morale del cinema italiano* (28.02.1965). W: ECEI 1 s. 154-158.

¹⁶ EpI. *Norme per la trasmissione televisiva della messa* (14.06.1973). W: ECEI 2 s. 114-119.

¹⁷ Ufficio per le Comunicazioni Sociali. *Linee e orientamenti per la pastorale della comunicazione sociale* *La pastorale della comunicazione sociale* (25.07.1975). W: ECEI 2 s. 775-786.

¹⁸ Commissione Episcopale per le Comunicazioni Sociali. *Nota pastorale* *Le sale cinematografiche parrocchiali* (9.01.1982). W: ECEI 3 s. 457-463.

¹⁹ CEI. *Documento pastorale* *Evangelizzazione e testimonianza della carità. Orientamenti pastorali dell'Episcopato italiano per gli anni '90* (8.12.1990). W: ECEI 4 s. 1357-1405.

²⁰ EpI. *Nota pastorale* *Con il dono della carità dentro la storia. La Chiesa in Italia dopo il Convegno di Palermo* (26.05.1996). W: ECEI 6 s. 65-107.

²¹ CEI. *Nota pastorale* *Il volto missionario delle parrocchie in un mondo che cambia* (30.05.2004). W: ECEI 7 s. 818-858.

²² Commissione Episcopale per il Laicato. *Lettera ai fedeli laici* *Fare di Cristo il cuore del mondo* (27.03.2005). W: ECEI 7 s. 1189-1215.

²³ Comitato Preparatorio del 4° Convegno Ecclesiale Nazionale. *Traccia di riflessione* *Testimoni di Gesù risorto, speranza del mondo* (29.04.2005). W: ECEI 7 s. 1246-1282.

²⁴ Commissione Episcopale per la Dottrina della Fede, l'Annuncio e la Catechesi. *„Questa è la nostra fede”. Nota pastorale sul primo annuncio del vangelo* (15.05.2005). W: ECEI 7 s. 1287-1329.

i *Aetatis novae*. Warto nadmienić, iż bardzo przydatne do pogłębienia problematyki okazały się prace autorów włoskich, jak: E. Viganò, C. Giuliodorigo, C. Ruiniego, D. Pompilio, G. Costy, L. Crimelli, A. Filippiego, V. Grientiego, a także polskich: J. Chrapka, T. Reronia, Z. Sareły, M. Drożdża, W. Kaweckiego, w tym teologów z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II: J. Nagórnego (†), T. Zasępy, J. Gocki, K. Klauzy i K. Jeżyny.

Z uwagi na swoistą nowość tematyki oraz samą jej specyfikę liczne odwołania bibliograficzne, zwłaszcza opracowań i artykułów, a także referatów z Kongresów zaczerpnięte zostały z oficjalnych witryn internetowych, głównie ze strony Konferencji Episkopatu Włoch, Krajowego Biura Komunikacji Społecznej CEI oraz różnego rodzaju zrzeszeń i najnowszych inicjatyw pastoralnych. Ponadto w ramach kwerendy naukowej przeprowadzono wywiady z dyrektorem Krajowego Biura Komunikacji Społecznej CEI i rzecznikiem CEI – D. Pompilim, a także z byłym wicedyrektorem watykańskiego Biura Prasowego – bp. G. D’Ercole. Obydwa stanowią cenny wkład uzupełniający materiał źródłowy niniejszej publikacji.

W przygotowaniu rozprawy posłużono się w pierwszej kolejności metodą analizy źródeł, przez pryzmat której zostały przedstawione zagadnienia niezwykle ważne w poruszanej dziedzinie. Należy podkreślić, iż sama analiza tekstów nie jest wystarczająca, stąd konieczne stało się dopełnienie jej syntezą opracowanych materiałów, i to zarówno w podsumowaniach rozdziałów, jak i w końcowej części, mającej na celu zaprezentowanie w całościowej perspektywie podjętego tematu. Obok metody analitycznej i syntetycznej wykorzystano również elementy metody historycznej, nieodzownej w zilustrowaniu przede wszystkim ewolucji myśli Kościoła włoskiego w zakresie wykorzystania środków komunikacji społecznej w jego posłannictwie. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że próba dokonania syntezy nauczania Episkopatu włoskiego dotyczącego obecności i udziału mediów w aktywnościach pastoralnych ukazuje nie tylko wagę, ale i przełomowość problematyki w misji ewangelizacyjnej wspólnoty eklezjalnej tak we Włoszech, jak i na całym świecie.

Przyjęta metodologia badań znalazła swoje odzwierciedlenie w strukturze pracy. Punktem wyjścia dla ukazania posłannictwa mediów będzie nakreślenie tła aktualnych przemian kulturowych. Podjęta tu refleksja nad istotą i kryteriami nowej kultury medialnej, eksponuje szczególnie wymiar kulturotwórczy mediów. Zważywszy na intensywny rozwój technologii informacyjnych w wyraźny sposób determinujących życie człowieka, a zwłaszcza sferę odnoszącą się do procesu komunikacji międzyludzkiej, przedstawione tu zostaną rola i funkcja narzędzi komunikacji społecznej w nowej kulturze medialnej. Rozważania te zwieńczy prezentacja *projektu kulturalnego*, zainicjowanego przez pasterzy Kościoła we Włoszech w roku 1996 i nieustannie rozwijanego w aspekcie dialogu wiary i kultury, odzwierciedlającego niezwykle istotną obecność Kościoła w życiu społeczno-kulturalnym i stanowiącego swoisty paradygmat jego misji ewangelizacyjnej. *Projekt* ten, przede wszystkim

otwiera podwoje kulturze jako wyjątkowo uprzywilejowanej przestrzeni spotkania Kościoła ze współczesnym człowiekiem.

Zjawisko komunikacji międzyludzkiej, której podmiotem i przedmiotem pozostanie zawsze człowiek wyznacza zakres kolejnej części, którą otworzy zagadnienie poświęcone znaczeniu i miejscu osoby ludzkiej w świecie komunikacji. Prawdziwa humanizacja dokonuje się właśnie na drodze dialogu w duchu prawdy i miłości, a jej szczególnym wyrazem jest osobiste świadectwo. Mając na uwadze fakt, iż komunikacja z natury swej domaga się wspólnoty, ukazano dalej Kościół jako tę przestrzeń ludzkiego bytu, w której realizuje się misterium zbawczej komunikacji Boga z człowiekiem. Wspólnota eklezjalna będąc narzędziem przekazu, z woli Chrystusa przyjęła na siebie misję jednoczenia ludzi poprzez budowanie i umacnianie przyjaźni braterskiej. Rozdział ten zamknie refleksja nad wymiarem inkulturacji wiary w dzisiejszych uwarunkowaniach naznaczonych kulturą medialną. Kościół w trosce o człowieka i jego rozwój nie chce i nie może pozostawać pasywny w obliczu pojawiających się nowych form i sposobów uczestnictwa w kształtowaniu kultury medialnej. Jego zadanie polega na zapuszczeniu głęboko korzeni w cywilizację, rodzącą się w efekcie nieprzerwanych przemian kulturowych.

Obecność Kościoła w świecie komunikacji społecznej pozostaje ciągle kwestią priorytetową zarówno dla jego pasterzy, jak i wszystkich wiernych. Od ich wspólnego udziału i siły zaangażowania zależy na ile będzie miał realny wpływ na opinię publiczną, a w konsekwencji na kształtowanie profilu kultury XXI wieku. W tym kontekście dokonano prezentacji panoramy mediów o inspiracji katolickiej pozostających w jedności z Episkopatem. W dalszej części pochyłono się nad różnymi inicjatywami świeckich katolików w obszarze środków komunikacji społecznej. Zostały tu omówione wybrane zrzeszenia, które służą wspieraniu indywidualnej pracy animatorów, koordynatorów czy dziennikarzy działających w medialnej przestrzeni eklezjalnej, a także skupiających mniejsze organizacje, zamiarem skuteczniejszego realizowania wyznaczonych projektów w tej dziedzinie. Konkluzję tych rozważań stanowi próba wyłonienia pozytywnych i negatywnych aspektów mediów w aktywnościach pastoralnych i ewangelizacyjnych Kościoła lokalnego.

W rozdziale zamykającym publikację rozwinięto zagadnienie zaangażowania w wymiarze *praxis* Kościoła we Włoszech w kreowanie nowych mediów i kultury z perspektywy Magisterium Konferencji Episkopatu Włoch, ukazując progresywność myśli eklezjalnej w sferze komunikacji. Głęboką troskę Kościoła włoskiego o rozwój kultury medialnej odzwierciedlają istniejące struktury i obszary odpowiedzialności pastoralnej w zakresie komunikacji społecznej. Zostały tu przedstawione głównie instytucje i ich kompetencje w organizacji duszpasterstwa mediów w całościowej wizji eklezjalnej we Włoszech. Zważywszy ponadto na doniosłość, zwłaszcza w czasach współczesnych, problematyki formacji w dokumentach Episkopatu Włoch, zaprezentowano tu bogaty i różnorodny wybór aktualnych propozycji z tym związanych.

Refleksje nad wkładem Kościoła włoskiego w rozwój środków komunikacji społecznej podsumowuje próba wyłonienia za dokumentami CEI nowych wyzwań, przed jakimi staje dzisiaj wspólnota eklezjalna w kontekście przeobrażeń kulturowych oraz ustalenia praktycznych zadań duszpasterskich w tej przestrzeni, jak choćby coraz powszechniej stosowana formacja animatorów metodą *e-learning*, działalność *sal wspólnoty*, powstawanie nowych mediów lokalnych.

Warto podkreślić raz jeszcze fakt, iż epoka globalnego przekazu z zachodzącymi w niej różnymi procesami medialnymi, warunkuje w znacznej mierze ludzką egzystencję. Trzeba przy tym mieć na uwadze, iż środki komunikowania są zaledwie narzędziami, a ich wykorzystanie zależy przede wszystkim od konkretnego człowieka. Stąd media, same w sobie, nie mają władzy ani wystarczającego autorytetu nad społeczeństwami. To zaś, jak zostaną zastosowane we współczesnym świecie oraz jakie będą tego konsekwencje społeczne i ludzkie, determinują nie tyle ich techniczne parametry, ile ludzie, którzy nimi operują.